

V R T E C .

ČASOPIS S PODOBAMI ZA SLOVENSKO MLADINO.

Štev. 7.

V Ljubljani 1. julija 1883.

Leto XIII.

O Njega Velicástva Cesarja

FRANA JOSIPA I.

slavnem prihodu v Ljubljano,

v 11. dan julija meseca 1883. leta.

a Kranjsko prišel boš, presvitli vladar!
In stópil v Ljubljano veséle,
Kder čaka Te ljudstvo, izvésto vsenkdar,
Da vnéto bi Tebe vzprijélo.

Od rádoti čiste pomlájeno bó
Obliče Ljubljanskega mésta:
Odéne z obléko se nòvo, lepó,
Kot ženina čaka nevéata.

Otróku utriplje hvaléžno srcé
Ob drazem očétovem gódu:
Z jednákimi čúti Slovéní hité
Napróti cesarstva Gospódu.

Viščko jim prápor po vzdúhu vzvihrá,
Razvíje ga rádot in aréca,
A trójno ta prápor šaróto imá:
Mej bélo je módra, rudéca.

Iz tisoč in tisoč Ti ust zagrmí:
„Bog svítlega žíví Cesaárja,
In hráni ga tudi prihodnje vse dní,
Ker dál sí ga Tí nam v vladárja!“

Saj rod náš cesareki Slovéne krepkó
Zastópa, kot svéje sínóve,
Z ljubéznijo vlada lét šest krat nam ató,
In vódi naj pózne rodóve!

Ohraní slovéneki nam jezik sí Tí,
Da svóobodno smé se glasíti;
Ves národ v Ljubljani Te bélej časti,
Slaví Te, Gospód ponceti!

Nad nami se víšnjava sméje nebó,
Slovéneec se k njemu ozíra,
Ker njega tolažba, podpóra ljubó
V katóliškej cérkvi izvíra.

Te vére sí branil, prevzvíšeni ród!
Ko nánjo grméla je síla;
Zatórej svetló se praznúje Tvoj gód,
Budé se pobožna čutíla.

Tisoč Ti prížgè se na véčer svetíl,
Žarélo rudéce bo mésto,
In v srcí Tí védno ljubézen gojíl
Ter vdán Tí bo národ izvésto.

Vesélo navdúšena tíste bo dní
Vzklikávala naša mladína:
„Náj cesar Fran Jósip še dolgo žíví!
Žíví náj cesárska rodbína!“

F. Krek.

Habsburški rod v Avstriji.

Ko je izumrl slavni možki rôd Babenberžanov, ki je vladal celih 270 let našo veliko in mogočno Avstrijo, izbrali so si avstrijski in štirski stanovi českega kraljeviča Otakarja za vojvodo, ki je bil kmalu potem kralj česki. V istej dôbi (1269. l.) izumrli so tudi koroški vojvode in takó je prišla tudi Koroška in velik del Kranjske pod oblast českega kralja Otakarja. Po teh pridobitvah je bil Otakar najmogočnejši vladar v Evropi; njegova oblast je sezala od Krkonoških in Krušnih gôr do Jadranskega morja. Vladal je, ne samó na Českem in Moravskem, nego tudi, kakor ste ravno slišali, v deželah, kder so nekdanj gospodovali slavni Babenberžani in vojvode koroški.

V tem, ko je česki kralj Otakar v novih deželah utrjeval svojo oblast, imelo je nemško cesarstvo hude čase. Tri in dvajset let je bil tû nemir in neréd. Da bi se temu žalostnemu stanju napravil konec, izvolili so nemški volilni knezi v 29. dan septembra 1273. leta odličnega grofa Rudolfa Habsburškega za nemškega kralja.

Česki kralj Otakar ni hotel pripoznati Rudolfa za nemškega kralja ter se tudi ni hotel odpovedati deželam Babenberžanov, katere si je bil prisvojil. Vsled tega se je začela huda vojska, ki se je končala z Otakarjevo smrtjo in Rudolfu je bila pravica.

Ko je Rudolf Habsburški premagal najnevarnejšega sovražnika, pripale so poprej omenjene babenberške in koroške dežele zopet k nemški državi. Ker je kralj Rudolf hotel, da bi v teh deželah vladal njegov rôd, sklical je koncem 1282. leta velik državni zbor v Augsburg in tu je izročil svojima sinovoma Albrehtu in Rudolfu Avstrijo, Štirsko in Kranjsko, a Koroško je izročil pozneje na prošnjo svojih sinov tirolskemu grofu Majnhardu, kateri mu je krepko pomagal v vojski proti českemu kralju Otakarju.

Stem je bilo 1282. leta vladarstvo Habsburžanov na Avstrijskem ustanovljeno.

V začetku so vladali vladarji iz habsburške rodovine le v poprej rečenih deželah, a pozneje se je njihova moč začela bolj in bolj širiti, dokler niso naposled združili pod svojim mogočnim žezlom vse óne narode in vse óne kraljevine, katere imenujemo danes veliko in mogočno avstrijsko-ogersko monarhijo.

Rudolf Habsburški je bil v najlepši dobi svojega življenja, ko je bil izbran za kralja. Njegove lepe kreposti, s katerimi se je odlikoval ves čas svojega življenja, bile so: pogumnost, modrost, pravičnost in strah božji. Rudolf Habsburški je bil pobožen vladar in je po očetovsko ljubil svoje podložnike. Kadar je uravnával kak pravni prepir, vselej je razsodil takó, da je bilo prav pred Bogom in ljudmi. Gotovo se spominate, ljubi otroci, óne lepe povesti o Rudolfu Habsburškem, ki nam pripoveduje, da se je večkrat rad kratkočasil z lovom. Necega dne pride po slédu divje zverine do potoka. Tú zagleda duhovnika, ki ravno misli izuti čevlje in nogavice. „Kaj delate tukaj?“ vpraša grof duhovnega. In duhovnik odgovori: „Poklicali so me k umirajočemu človeku ter moram hiteti, da mu prinesem sveto popotnico. A narastel se je od dežja ta potok takó zeló, da je odnesel brv, in zato moram prebrésti vodo, da bolniku še ob pravem času pomorem v smrtnej uri.“ — Globoko gane to blazega Rudolfa. Misli: tukaj je pričujoč Kristus, moj Bog in odrešenik. Naglo stopi raz svojega konja, poklekne in ga ponudi duhovniku, rekoč: „Hitite umirajočega pokrepcát z nebeško jedjó!“ — Drugi dan privéde duhovnik tega zalega konja grofu nazaj ter se mu prisrčno zahvali za to dobroto. A Rudolf pravi: „Bog ne daj, da bi jaz zdaj še rabil v posvetne reči konja, kateri je nosil mojega Gospoda in odrešenika. Dal sem ga temu, od katerega sem vse prejel in vse imam, — čast, bogastvo in življenje.“

Zanimala vas bode gotovo tudi naslednja črtica o smrti Rudolfa Habsburškega: Poslednje dni svojega plemenitega življenja je bil Rudolf v Germersheimu, in ko mu so zdravniki poročili, da so šteti dnevi njegovemu življenju in je smrt užé blizu, prav nič se ní ustrašil blagi cesar tega žalostnega poročila. Dejal je človeku, ki mu je prišel smrt naznanit, prav prijazno: „Povej mi, ali je to resnica?“ — „Resnica!“ odgovori poročnik. — „Nu, če je temu takó, potlej mi ní dalje tukaj ostati.“ — Vsi nazoči se tem besedam začudijo in ga vprašajo, kam je namenjen? — „Grem v Speier k svojim prednikom, dokler še jezditi morem, ker ne bi rad, da bi me morali tjà voziti.“ Speier je namreč kraj, kjer so grobovi nemških cesarjev. In res, takój se odloči na potovanje v Speier. Kadar se je po okolici raznesel glas, da Rudolf jezdi k svojemu grobu, vsak, kdor koli je le mogel, htel je na pot, ki je peljal v Speier, da bi še jedenkrat videl predobrega cesarja in se poslovil od njega. V Speier prišedši ní dolgo več živel. Izpovedavši se in prejemši sv. Rešnje telo, umrl je v 15. dan julija 1291. leta ter ní učakal, da bi bil njegov sin Albreht od knezov izbornikov izvoljen za nemškega kralja.

Rudolf, grof Habsburški, je tedaj začetnik naše avstrijske cesarske rodovine, katera gospoduje v najlepšem in najmogočnejšem cesarstvu na zemlji.

Cesar Fran Josip I.

Šest sto let je užé minulo, kar je Rudolf Habsburški izročil v državnem zboru v Augsburgu svojima sinovoma Albrehtu in Rudolfu avstrijske podonavske in alpske dežele, kamor tudi naša lepa domovina

Kranjska spada. In dné 11. julija tega leta bode ravno 600 let, kar so deželni stanovi kranjski in štirski prisegli udanost in zvestobo Albrehtu, prvemu Habsburškemu knezu v avstrijskih dédnih deželah.

Denes je na čelu našemu cesarstvu Njega Veličastvo presvitli cesar avstrijski, apostolski kralj ogerski

FRAN JOSIP I.,

iz habsburško-lotarinškega rodú, ki je bil v 2. dan decembra 1848. l. z veliko svečanostjo proglašen za cesarja.

Gotovo je vsacega avstrijskega državljana najsrčnejša želja, da bi videl lice Njegovega Veličastva, presvitlega cesarja. Zna se, da to vsacemu ni mogoče, ker je naše cesarstvo veliko in razširjeno in presvitlemu cesarju ni mogoče, da bi prišel v vsako vas posebej. Ali to lahko rečem, da malo ne v vsakej rodoljubnej hiši najdemo podobo našega presvitlega cesarja in naše presvitke cesarice Elizabete ter Njiju visoke obitelji. Tudi „Vrtec“ v denšnjem številu vam prinese z največim spoštovanjem podobo našega presvitlega cesarja Frana Josipa I., katerega naj Bog poživi še mnogo mnogo let v srečo in veselje vseh avstrijsko-ogerskih državljanov!

Kranjska dežela, posebno bela Ljubljana, v praznične obleki pričakuje Njega Veličastva presvitlega cesarja, kateri jo počasti v dan 11. julija tega leta s svojim visokim pohodom. Nevztrpljivo čakamo vsi svojega predobrega vladarja, da vidimo Njegovo milo lice ter mu zapojemo iz dna svoje duše in sreá:

Bog obvárui, Bog ohráni
 Nam cesarja, Avstrijo!
 Naj nas modro vlada, bráni,
 Močen z vere trdnostjo!
 Krono mu branimo dédno
 Zoper vse sovražnike:
 S tronom hábsburškim bo vedno
 Trdna sreča Avstrije.

Iv. Tomšič.

Njega Velikóbstvu presvitlemu Cesarju
 Franu Josipu I.

Oj blagor tebi, mili národ moj!
 Brezkónčna rádost, čuj! odméva,
 In srea tvoja vsa ogréva:
 Veselja dan prišel je tvoj.
 Oj blagor tebi, mili národ moj!
 Prišel je k tebi svitli Car,
 Prišel je k tebi tvoj vladár.
 Zveni Mu gromovita slava,
 Nje polna dól sta in višáva,
 Slovencec vsak se glási vnet;
 Ti vrnil si mu rádost spet,
 Presvitli naš vladár!
 Zatôrej, kot vihár,
 Hrumí od Mure do Triglava
 In tjà do sinjega morjá,
 Da vdana so Ti vsa sreča.
 Pozdravlja Te sto tisoč grl,
 Pozdravlja z njimi národ ják,
 Proslavlja národ Te krepák:
 Saj Ti si mu okove strl,
 Saj Ti si mu pregnal temino,
 Utéšil Ti mu bolečino —
 Pozdravlja Te sto tisoč grl!
 Vesél blaži Te starček sívi:
 „Gospód, Gospód moj dobrotljivi!“
 In kliče krepki mož glasno:
 „Oj blagor Tebi, moj vladár!“
 Mladič več Te čvrstó:
 „Vse zá-Te, zá-Te, mili Car!“
 Otrók izkuša glasek svoj:
 „Oj blagor Tebi, oče moj!“
 Radósti kraja, kónca ní!
 Takó Slovenec Te častí,
 Ki zá-Te dá življenje, kri.
 Po hribih, dólh se razléga
 Ponósnaj Adriji do bréga:
 „Sijáj Ti védno sreče žár,
 Oj dobrotljivi naš vladár!“

Miljenko Devojan.

O šolskih počitnicah.

Otroci, kaj ne, da se veselite šolskih počitnic? Še nekoliko tednov, nekoliko dni, in šola bode prenehala, da se tudi vi nekoliko odpočijete. Najboljši učenci bodo pregledovali lepa darila, dobri in pridni bodo čitali svoja spričala in razrédnice, a óni, kateri so bili vse leto nemarni in malopridni, sramovali se bodo pred svojimi stariši in továriši. Pač so prijetne vesele šolske počitnice za pridnega učenca! Dobri in pridni učence ne meče o počitnicah svojih knjig v kak kot, da-si jih tudi ne potrebuje o tem času počitka in odmóra. Res je, da si ne tare glave s slovnico ali računico, a vender rad prebira poučne in zabavne knjige, ter si to, kar je bral, zapómne za ves čas svojega življenja. Lepi nauki se najlaže primejo vsacega otroka. Znano je, da človek vse svoje žive dni ne pozabi ónih naukov, katere je slišal v nežnej mladosti.

Tudi Urbančeva Minka je bila med ónimi, kateri se šolskih praznikov veselé iz tega naména, da se nekoliko odpočijejo in prijetno zabavajo. Prišla je iz Ljubljane domóv. Vsa vas je užé poprej znala, kdaj pride Minka domóv. Znano je bilo tudi to, da hodi Minka v Ljubljani pri gospéh nunah v šolo in se ondu prav pridno uči. Vsak je bil vesel, da Minka skoraj pride, ker je bila také dobra deklica, *da bi ne bila — kakor se sploh pravi — niti mravlje pohodila na cesti.*

Tudi to leto je bila Minka v nunskem samostanu med prvimi v šoli.

Dobila je krasno knjigo za šolsko darilo, a vrhu tega še izvrstno spričalo. Tega so se njeni stariši zeló vzradovali. Prvi dan, ko je prišla domóv, ni se mogla dosti nagledati dobrega očeta, matere in ljubeznjive sestrice Anke. Vse po redu je objela in poljubila. Druzega dne je obiskala svoje dobrotnike, znance in prijateljice. Najpred je šla k svojemu bivšemu učitelju, kateremu se je imela mnogo zahvaliti, da zdaj tako dobro napreduje; potem je obiskala gospoda župnika, kot svojega nekdanjega dušnega pastirja, potem soseda Klemenca, kateri je bil nje krstni kum, in potlej še po vrsti vse svoje prijateljice, katerih je imela v vsakej hiši. Ni ni treba pripovedovati, da je vsacemu pokazala lepo šolsko darilo in dobro spričalo ter da je bil vsak vesel Minkinega napredka.

Necega vročega dne o šolskih počitnicah peljejo oče Minko, njenega kuma in kumico na lepo pristavo, katero so imeli zunaj vasi, da bi se zunaj v božjej naravi malo razveselili. Kum je vzel s seboj vrč dobrega vina, a Minkina mati in kumica ste skrbeli tudi za zobé, da je bilo kaj prigrísti.

Prišedši do pristave, posedejo na zeleno travo, da se malo okrepé. Tu je bilo mesá in kruha, povitice in pijače.

Minka je veselo družbo ves čas prijetno zabavala. Pripovedovala jim je o Ljubljani vse, kar je znala, in to také natančno, da je kuma rekla Minkinej materi: „Čuješ kuma? medve nisvi bili v Ljubljani, a tega nama tudi ni treba, ker sve také natanko slišale vse, kar se v Ljubljani lepega videti more.“

V tem, ko se je družba na zelenaj travi také krepčala, ugleda Anka vrabca, ter ga pokaže materi in sestri Minki. Sosed Klemenec to slišati, zagradi klobuk, da bi pogral nepovabljenega gosta, rekoč, da dela mnogo kvare po njivali in po polji. Ali Minka mu reče nato: „Nikarte kum preganjati ptičie iz polja. Kdor podi ptičie z polja, ta podi ž njimi tudi blagoslov božji. To je, da vrabci v v velikih četah napravijo na polji nekoliko kvare, ali pomisliti je treba, koliko nam koristijo v vzpomladi. Vso zimo siromašne ptičie prezebávajo pod streho ter komaj dočakajo vesele vzpomládi, da mogó pobirati škodljivo golazen, katera bi nam drevje in poljske pridelke do golega obrála. Korist je zeló velika, ako pomislimo, koliko te škodljive golazni nam vrabci poberó po vrtili in po polji. Zato jim pa tudi zdaj ne smemo preskopo gledati na kljun in jim očitati in naštevati vsako zrnice, ki ga pozobljejo. Le pomislite, kako hudo se je godilo vrabcu po zimi; sneg je na debelo pokrival zemljo, vode so bile zamrzvane, ostrá burja mu je vikala pèrje in nožice so mu drvenéle od prehudéga mraza. Koliko truda ga je stalo, da se je le borno preživeti mogel. A v vzpomladi in zdaj v poletji se je začelo zanj novo življenje. Majhena kvara, katero nam vrabci naredé, pobravši kako zrnice žita na polji, bodi jim v darilo, da nam čistijo polje v vzpomladi. Ali še niste slišali, dragi kum, da ondu, kjer ni ptičie, tudi ni sadja? To so užé davno pripoznali vsi umni in napredni gospodarji. V novejšem času so mnogo vrabcev privabili celó v daljno Ameriko samó zato, da bi ondu ljudém trebili ovočna drevesa od požrešnih gosenic. Tu vam naj še povem, kar sem slišala v šoli: Mogočnemu pruskemu kralju Frideriku Vélíkemu so se vrabci hudo zamerili, zato se jim je zagrozil, da bode dal vse pokončati. Zapovedal je vrabce loviti in streljati in za vsako vrabčevó glavo je plačal 6 vinarjev. Res so povsod planili na vrabce, davili so jih, da je bilo gróza, in država je v nekoliko letih izplačala na tisoče goldinarjev za vjete vrabce. Ali kmalu so se pokazali škodljivi nasledki tega neopravičenega divjanja. Gosenice in drugi požrešni žužki so se tako zapládlili, da so požrli vse ovočje (sadje) in tudi listje. Kaj je bilo storiti? Kralj je spoznal, da ni pametno ravnal ter je preklical svojo za-

poved. In kaj še! Drugod so morali za drag denar kupovati vrabce, katere so potem izpustili po opustošenih vrtilih. In takó je zaničevani in preganjani vrabec zopet prišel do prave veljave. Imejmo torej vsako ptičico za dobro prijateljico, in siromaku vrabca potre-sajmo po zimi nekoliko zrnja na sneg, da nam od gladi ne pogine.“

To rekši, zdrobila je Minka kosec kruha in vrgla drobtinice pred vrabca, kateri se je, kakor da bi bil razumel Minkino zagovarjanje, približal k njej in je prav prijazno čivkal.

Kumn Klemencu in Klemenčevki, očetu in materi se je zdelo to razlaganje in zagovarjanje vrabca jako čudno. Sosed Klemenec je užé slišal nekje, da se ptice živé ob gosencih in drugih škodljivih žužkih, ali da bi bil vrabec koristna ptica, to mu je bilo prvo, kar je slišal denes iz Minkinih ust.

Zapómneli so si pa vse, kar jim je Minka povedala, in ptice v tej vási so imele mir od síh dob, ker sta sosed Klemenec in Minkin oče tudi dalje povedala vse to, kar sta slišala od pridne Minke, in vse to sta potrdila tudi gosp. župnik in gosp. učitelj, ter so ljudjé sklenili v bodoče ne več preganjati nedolžnih ptičic.

Denes je v tej vási vse drugače. Odrasli ljudjé prebirajo „Novice“ in druge gospodarske liste, a redko kje se dobi kak otrok, da bi ne čital „Vrtca.“ Minkin oče in mati sta se užé zeló postarala, a postarala sta se tudi kum in kumica. Minka pa živí v istej vási kot učiteljica ter še z večjim uspehom širi koristne nauke med prosti narod, nego li je to storiti mogla v nežnej mladosti kot učenka.

Bog jej daj zdravje in veselje, kakor tudi vsacemu, kateri živí in dela v prospeh svojega naroda!

Lj. T.

Jednoóko gorjé.

Zivel je kovač, ki ni poznal nikakeršnega zlá. „Šel bom, in si poiskal gorjá,“ dejal je in se odpravil na pot. Sreča ga krojač. „Kam greš?“ vprašal je ta kovača.

„Kaj brat?“ odvrne ta, „vse govori: gorjé je na svetu, jaz nisem videl še nikakeršnega; grem je iskat.“

„Tudi jaz živim dobro,“ odgovori krojač, „tudi jaz še nisem videl gorjá; idiva skupaj!“

Dolgo sta hodila in zašla v gost, temen gozd. Tam sta našla majhen pot in sta šla po njem. Zlaj sta zagledala veliko hišo. V tem je bila nastala užé noč, in šla sta v hišo, da bi prenočila v njej. Notri nista našla nikogar ter sta se vlegla spat. — Zdaj pride visoka starka, suha, kriva, jednoóka,

„A,“ reče, „glejte, góste imam! Zdravstvuja!“

„Zdravstvij, žena! prišla sva k tebi počivat.“

„No dobro; imela bodem vsaj kaj za večerjo.“

Onadva sta se prestrašila. Starka pa je prinesla veliko breme drv, položila je v peč in je zanétila; potem je šla k našima znanecema, vzela krojača, zvezala ga in vsadila v peč. — Kovač je sedel in mislil: Kaj naj storim?

Starka je vzela iz peči spečenega krojača in pričela večerjati. Kovač jo je gledal, kakó je večerjala in dejal: „Žena, jaz sem kovač!“

„Kaj umeješ kovati?“

„Jaz umejem vse,“ odgovarja kovač.

„Skuj mi okó!“ prosi starka.

„Dobro,“ reče kovač, „imaš-li kako vrv? Treba te je zvezati, drugače se ne dá skovati okó.“

Šla je starka in prinesla dve vrvi, tanjšo in debelejšo. Kovač jo je zvezal s tanjšo vrvjó.

„Ni mamica, obrni se!“

Obrnila se je in raztrgala vrv.

„Nè mamica,“ reče kovač, „ta vrv ne gódi.“

Vzel je drugo vrv in zvezal starko.

„Obrni se zdaj starka!“

Obrnila se je, a ni mogla raztrgati vrvi. — Kovač je vzел silo in razgrevši je, zabodel jej v zdravo okó. Starka je strepetala, raztrgala vrv in skočila na prag.

„Čaj zlódej, zdaj mi ne uideš!“

Videl je kovač, da mu gre za kožo; sedi, misli: Kaj naj storim?

Prišle so s polja ovce; starka jih je pognala v hlev počivat. — Med tem je nastala noč; zjutraj začela je izpuščati ovce, potipajoč vsako. — Kovač je vzел kožuh, obrnil dlako na vrh, oblekel ga in se plazil mimo nje, kakor ovca. Ona ga je prijela za hrbet in izpustila vèn.

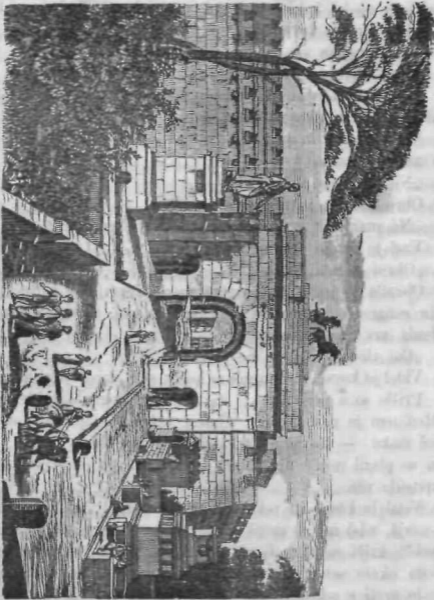
Vstal je kovač in rekel: „Odpusti Gorjé! Natrpel sem se od tebe gorjé, zdaj mi ne storiš ničesar!“ — „Postój, še se me bodeš natrpel!“ kričí za njim Gorjé. — Zopet grè kovač po ozkej stezi. Pogleda okolo sebe: na drevesu je sekira z zlatim toporiščem. Hoče jo vzeti s sebjó. Zgrabi jo, a roka se je prime. Kaj sedaj? — Ozrè se: k njemu hiti Gorjé in kričí: „Glej zlódej, nisi ušel!“ — Kovač vzame nož, odreže si roko in uide. —

Prišel je v domačo vas, kazal roko in dejal: „Tu pogledjte, kakšno je Gorjé: jaz sem brez roke, a mojega tovariša je celega snedlo.“ —

Iz ruskega preložil Ksaverij.

Stari Rimljani.

Stevilo velikanskih stávenih spomenikov, katere so nam zapustili stari Rimljani, je neizmerno. Še danes najdemo mnogo templjev, slavolokov, cest, katakomb, ozidij, državnih poslopij, amfiteatrov, velikanskih stolpov in nadgrobnih spomenikov, ki so

Rimska mestna vrata.

je postavili in sezidali stari Rimljani. Najbolj ohranjen je brez dvojbe také imenovani panteon (zdaj Maria della Rotonda), katerega je sezidal Agrippa. A največji izmed rimskih amfiteatrov, ki nam so se ohranili, je sedanji kolizej (Amphitheatrum Vespasiani), katerega je sezidal rimski cesar Flavij Vespazijan, kateri je sezidal mnogo koristnih in velikanskih poslopij. Pripoveduje se,

da ima v rečenem kolizeji 80.000 ljudi dovolj prostora. To velikansko poslopje je stalo blizu 15 milijonov tolarjev, in 12.000 vjetih židov je moralo pri tem zidanji pomagati. — Izmed sedmih rimskih kraljev si je Tarkvinij Prisk največ zaslug pridobil za oplešanje rimskega mesta. Izkopal in obzidal je povodnike in smradotoče (kloake); takó je osušil močvirnate globine proti zahodu od kapitolijskega griča in napravil na osušenem kraju slavni rimski trg (forum romanum). V posušeni dolini med Aventinom in Palatinom je sezidal veliko igrališče (cirkus maximus), v katerem so imeli rimske igre. Vse starorimske stavbe se odlikujejo z velikostjo in velikanskimi oboki. Občudovanja vredne so posebno take stavbe, ki so bile dejanskim potrebam namenjene. Vodotoki so bili v premnogih obokih napeljeni iz daljnih krajev v mesto. *Velikanski povodniki in smradotoči so še denes takó trdni, kakor da bi bili včeraj narejeni.* Takó trdne so tudi ceste, ki so na vse strani prepregale neizmerno cesarstvo. Imenitni cesarji so slavili svoje zmage in njim na spomin postavljali slavoloke in velikanske stolpe.

Za cesarja Trojana in Hadrijana se je bilo rimsko zidarstvo povzdignilo na najvišjo stopnjo; pozneje je bilo zidarstvo preobloženo ter se je vsled tega preveč oddaljilo od proste lepote. Denašnja slika vam kaže obzidje rimskega mesta in vrata v Rim, kakeršna so bila ob času starih Rimljanov.

I. T.

Prirodopisno-natoroznansko polje.

R o ž a.

Prelepa roža, krasna si
Kraljica med cveticami!

Kadar se roža (vrtnica) razevetè, takrat so naši vrti v najlepšem cvetji. Res je, da nam je prijetno ugajala lepota in vonjava zvončkov in vijolic, tulip in narcis, rumenih trobentic in šmarjnic, ali vse te cvetice prekosi roža s svojo krasoto in vonjavo, ki se ne morete primerjati z nobeno drugo cvetico naših vrtov. Zato jo pa imenujemo *kraljico cvetie, in lahko rečemo, da ga ni cvetličnega vrta, v katerem bi ne bilo rožnega grma.*

Neka turška pripovedka pripoveduje, da se je roža porodila iz pòtnih kapljic turškega proroka Muhameda, ki mu so padale na zemljo, ko se je po noči vzdignil v nebesa. Pri starih Rimljanih so šli vojniki z rožami nakiteni v krvavi boj, in rožni venec je bil

zmagovaleu najlepše plačilo, ko se je vračal iz vojske domov. Kristjani so to cvetico posvetili preblaženi Devici Mariji; zato je vidimo pogostoma rasti ob svetih znamenjih, ki so posvečeni kraljici nebes in zemlje. Pripovedka pripoveduje, da je iz kapljice kervi našega odrešenika Jezu Krista, ki je padla v morje, nastala prelepa mesečna roža (Monatsrose), ki je najbolj priljubljena izmed nizkih vrst naših rož. Iz spokornih solz Marije Magdalene, padajočih na rudečo rožo, izpremenili so se rudeči cvéti v bele. Navzdol zakrivljene bodice šipkove (Hagebutte), pripoveduje pravljica, so delo hudičevega. Ko ga je namreč Bog pahnil iz nebes na zemljo, zasadil si je visok trnjevi grm, da bi po njem splezal zopet v nebesa. Ali Bog je takoj videl, kaj namerja peklenšček in upognil je šipkove mladike. Hudič se je zaradi tega zelo raztogotil in je upognil tudi trne, da se prime vsega, česar se le dotakne.

Šipkov cvétni venec ima 5 lističev in mnogo prašnikov. Naša po vrteh rastoča roža vrtnica pa ima mnogo več lističev ter le malo prašnikov. Zato jo imenujemo rožo goščavko. Vse bele rože goščavke, ki rastejo po naših vrteh, niso nič drugega, nego pitane zvrsti šipkove; šipkovi prašniki so se namreč izpremenili v cvétni lističe. Vsak prašnik si lahko mislimo, da je upognen ali zvit cvétni listič; pri dobrem oskrbovanji rožnega grma se razvijó prašniki v cvétni lističe. Zato lahko umejete, otroci, zakaj ne najdemo v lepo napolnjeni roži goščavki nobenih prašnikov in zakaj take rože ne delajo nobenega plodu.

Po rožnih mladikah in po listju raznih rožnih grmov vidimo večkrat vse polno drobnih, zelenih živalic, ki je rožne ušice imenujemo. Povsod, koder se te živalice nahajajo, ondu ni ne listov ne cvetja. Te živalce se neznansko hitro plodé. Imajo rilček, enako dolg ali pa še daljši od trupla; kadar hočejo sesati, iztegnejo ga in zabodejo v rastlino ter sesajo sok iz nje. Zaradi tega so te sesajoče ušice rastlinam zelo kvarljive in ljudje jih skušajo z raznimi pomočki odpraviti in zatreti. V ta namen opirajo in otepajo rastline, kadijo je s tobakom, potresajo z gipsom ali apnom.

Šipek (*Rosa canina*) je grm, ki ima kratko, debelo deblo. Spodnji del čaše je jajčasto-vrčast. Cvéti so beli ali blede-rudeči, veliki in lepo dehteči. Šipkov rudeč plod imenujemo šipeče jagode. Te jagode so mesnate in imajo v sebi mnogo, z lasci obdanih, trdih oreškov. Mesnate skorjice (lupine) imajo mnogo sladkorja, jabolčne kisline in gumija v sebi. Ako se ščetinasti oreški odstrané in se mesnate skorjice vkuhajo, dobimo izvrstno polivko in vkuhano sadje (kompot). Šipek, ki raste pogostoma kraj potov, v mejah in plotéh, cveté meseca junija in julija.

Roža je bila užé v starodavnih časih podoba (znamenje) ljubezni in lepote. Hvaležni otroci jo sadé na grob svojih starišev, ter jim s tem kažejo svojo ljubezen do njih. Bela roža je podoba smrti in bolečin. Ž njo kitijo grobove ubožnih, zapuščenih ljudi, ki so v življenji mnogo bolečin in bridkosti prestali. Roža nas tudi opomina, da v človeškem življenji ni nobenega veselja brez žalosti in trpljenja. To nam kažejo bodice okolo lepega cvéta. Rudeče rože so tudi podoba ran; zato so nekateri pesniki imenovali krvavo bojišče „rožni vrt.“ Po nekaterih krajih sklepajo zvonike pri cerkvah v podobi rože, da bi nas s tem opominjali, da se bo naše življenje še le po smrti v večnosti v svojej najlepšej lepoti razvilo.

I. T.

Razne stvari.

Drobtine.

(Posebni spomini meseca julija.)

V 2. dan julija 1724. l. se je porodil slavni nemški pesnik E. G. Klopstock. Njega glavno delo je nábožni epos: „Messias.“

V 3. dan julija 1866. leta je bila nesrečna bitka Avstrijcev zoper Pruse pri Sadovi na Českem.

V 4. dan julija 1374. l. se Krajina, Slovenska stran, Metlika, Pivka in Kras soedinijo na ljubljanskem zboru v jedno deželo.

V 5. dan julija 1729. leta postane Fran II. nemški cesar.

V 6. dan julija 1373. l. se porodi Janez Hus, a ravno tega dne 1415. l. je bil na gromadi sežgan.

V 9. dan 1833. leta se je porodila Josipina Turnogradska-Tomanova, prva pisateljica slovenska.

V 12. dan julija 1856. leta se je rodila nadvojvodinja Gižela, hči našega presvitlega cesarja, ki

je od 20. aprila 1873. leta poročena z bavarskim kraljevičem Leopoldom.

V 14. dan julija 1789. leta se je poródił Fran Metelko, slovničar slovenski.

V 15. dan julija 622. leta pobegne Muhamed iz Meke v Medino. Od tega dne računijo Muhamedani svoj čas. (Hedjira.)

V 21. dan julija 1718. l. se sklene mir med Avstrijo in Turčijo v Pasarevici; Srbsko in Banat prideta k Avstriji.

V 25. dan julija 1848. l. sijajno zmaga Radecky nad Sardinci pri Custoizzi.

V 31. dan 1556. l. umrje Ignacij iz Loyole, ustanovitelj reda Jezuitov.

A. G.

Slovstvene novice.

* Izvorne pripovjesti Ljudevita Tomšića hrvatskeje mladeži. Prvi i drugi svezak. U Zagrebu. Naklada knjižare Mučujaka i Senftlebensa 1883. — Pod tem naslovom je izdal naš rojak

Ljud. Tomšić svoje deloma v nekdanjem hrvatskem „Bršljanu“ deloma v našem „Vrtci“ priobčene izvirne pripovedi v posebnej knjižici na svetlo. Knjižica je ozaljšana z mnogimi podobami in je zelo primerna pridnim učencem in učenkam za šolska darila. Povest „O šolskih počitnicah“ v današnjem „Vrtčevem“ listu smo preveli iz te knjižice, da se naši čitatelji prepričajo, kako nežno in ugodno zna

omenjeni pisatelj pripovedovati otrokom. Kdor hrvatski jezik umeje, ne bode mu žal, ako si tudi to knjižico naroči in jo čita. Jezik je čist in lahko-umeven. Dobiva se v knjižari Mučnjaka i Senftlebena u Zagrebu. Cena knjižice je trdo vezanej 70 kr., v platno vez. z zlatim obrezkom 1 gl. 20 kr. Dobita se tudi posamezna zvezka po 40 kr. zvezek.

Vprašanje.

(Priobčil Jos. Ž.)

a	s	e	e	m	a	n	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a				
j	r	a	s	e	e	m	a	n	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a		
r	a	s	e	e	m	a	n	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a			
n	a	s	e	e	m	a	n	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a			
e	c	e	m	a	n	i	v	i	ž	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a	
e	c	e	m	a	n	i	v	i	ž	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a	
c	e	m	a	n	i	v	i	ž	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a		
n	a	s	e	e	m	a	n	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a			
a	s	e	e	m	a	n	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a				
n	a	s	e	e	m	a	n	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a			
a	s	e	e	m	a	n	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a				
n	a	s	e	e	m	a	n	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a			
e	c	e	m	a	n	i	v	i	ž	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a	
e	c	e	m	a	n	i	v	i	ž	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a	
s	e	c	e	m	a	n	i	v	i	ž	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a
a	s	e	e	m	a	n	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a				
r	a	s	e	e	m	a	n	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a			
j	r	a	s	e	e	m	a	n	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a		
m	j	r	a	s	e	e	m	a	n	i	v	i	n	a	m	c	e	s	a	r	j	a	

Kdo zna povedati, na koliko različnih načinov se v gorenjem četrto-vogelniku bere stavek: „**B**og poživi nam cesarja!“ ako se začne čitati iz sredine pri **B** vedno idoč proti četverim oglom (**a. a. a. a**).

(Rešitev in imena rešilcev v prihodnjem listu.)

„Vrtce“ izhaja 1. dné vsacega meseca, in stoji za vsa leto 2 gl. 60 kr.; za pol leta 1 gl. 30 kr. Napis: Uredništvo „Vrtčevo“, mestni trg, šte. 23 v Ljubljani.

Izdatelj, založnik in urednik J. Tomšić. — Natisnila Klein in Kovač v Ljubljani.